

Kynndalen sett fra Slettberget. Foto: O. O. Moss.

OBJEKT NR. 9

KYNNA

Fylke: Hedmark
 Kommuner: Våler, Asnes, Elverum
 Nedbørfelt: 341 km²
 Skoggrense: Hele feltet ligger under
 Middelvannføring: 5,1 m³/s
 Laveste - høyeste punkt: 216—705 m o.h.
 Marin grense: Hele feltet ligger over
 Kraftpotensial: Potensial for pumpeverk
 Naturgeografiske regioner: 28 b, 33 f

Vassdragsbeskrivelse

Nedbørfeltet ligger på nordre Finnskogen mellom Glomma og svenskegrensa. Hoveddalføret, Kynndalen, er orientert i nordvestlig-sørøstlig retning. Kynna har en lengde på ca. 40 km før samløpet med Flisa, som i sin tur munner ut i Glomma. En rekke store og små sideelver renner ut i Kynna. De største; Silka, Bøla og Gjerda kommer fra øst. Vassdraget har et store innslag av sjøer, men ingen er over 1 km². Kynna karakteriseres av meanderende partier før den mot slutten går over i svakt stryk.

Området har innlandsklima med kalde vintre. Årsnedbøren ligger likevel relativt høyt,

mellom 700 og 1000 mm, hvorav det meste faller sommer og høst.

Hele feltet tilhører det sørøst-norske grunnfjellsområdet. Bortsett fra enkelte markerte høydedrag er terrenget slakt, og hele 70 % av nedbørfeltets areal ligger mellom 300 og 500 m o.h. Dalbunnen har lite fall og dekkes av betydelige løsavsetninger.

Barskog dominerer sterkt, men i dalbunnen såvel som i de høyereliggende områdene i øst er det store, flate myrkomplekser.

Bosetningen teller bare ca. 300 innbyggere og er konsentrert til dalsidene i nordvest. Skogskoier og hytter finnes spredt langs det meste av vassdraget, men er særlig vanlig ved Silksjøen. Området er tilgjengelig via fylkesveier fra nord og øst, og aktivt skogbruk har medført et nett av skogsbilveier.

Vassdraget ble tidligere sterkt utnyttet til tømmerfløting, og det finnes tydelige spor etter denne virksomheten ved hovedelva såvel som langs de største tilløpene. Vassdraget er påvirket av sur nedbør, men er utover dette lite forurenset.

Geofag

Den dominerende bergarten er en næringsfattig gneis, men stedvis opptrer harde basiske eruptiver, som rager opp i høydedrag, f.eks. Rogberget, Risberget og Hakaskallen.

KYNNA

M 1:250 000

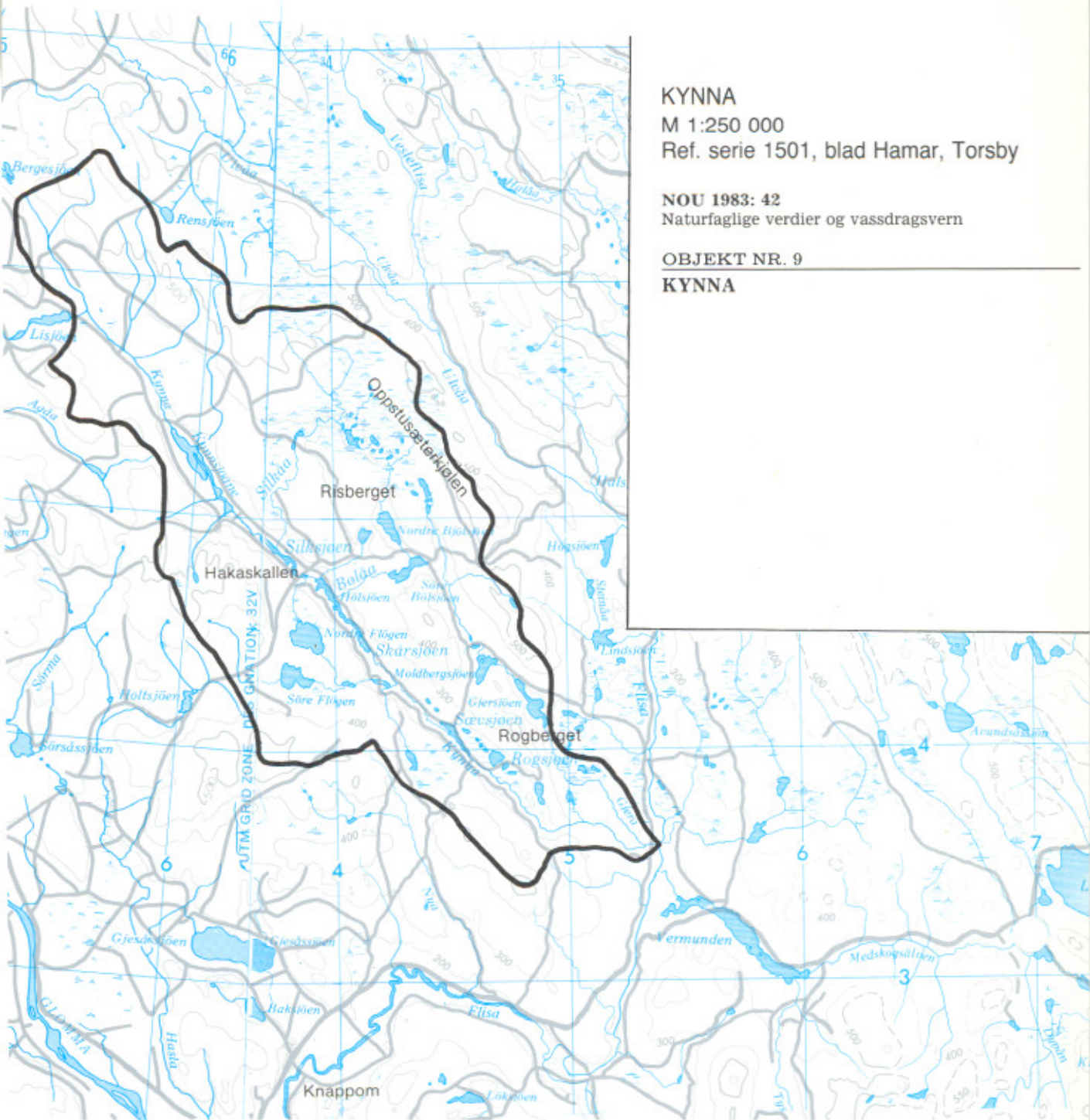
Ref. serie 1501, blad Hamar, Torsby

NOU 1983: 42

Naturfaglige verdier og vassdragsvern

OBJEKT NR. 9

KYNNA

Tykk morene dekker det meste av berggrunnen. De mektigste løsmassene finnes i de glasifluviale avsetningene langs Kynnas dalbunn. Disse er utformet som terrasser, eskere og dødisformer omkring innsjøbassengene. Under isavsmeltingsperioden etter siste istid fulgte smeltevannet fra Rendalen Kynnas dal. Eskersystemet gjennom Kynndalen er det mest særpregete trekk for dalfyllingen. Ved Holsjøen er dette systemet velutviklet på en måte som gir lokaliteten kvalitet som naturhistorisk dokument. Det gjenspeiler godt forholdene ved slutten av siste istid og er vel egnet til pedagogiske formål. Hele systemet har interesse i regional kvartærgeologisk forskning.

I perioden etter siste istid har Kynna gravd seg ned i avsetningene. I dag er elva imidlertid lite aktiv og materialtransporten er minimal. Øverst i feltet har elva et grunt løp med steinet bunn. Nedover finnes flere steder meanderutvikling, som mellom Skårsjøen og Sævsjøen. Mot samløpet med Flisa endrer løpet karakter og får en grovblokkig steinet bunn.

Flisa er viktig som referansefelt for regionalhydrologiske undersøkelser på grunn av den kontinuerlige observasjonsserien fra 1916 ved Knappom vannmerke. Avløpsforholdene i Kynna, som er et av Flisas største sidevassdrag, bør derfor holdes mest mulig uforstyrret.

Botanikk

Med visse unntak knyttet til gunstigere berggrunn og flompåvirkede strender, er vegetasjonen ensartet og nøysom.

Totalt dekker gran og furu omtrent like store arealer, men typisk blåbærgranskog, flekkvis med bregneutforminger, utgjør den vanligste vegetasjonstypen. Lågurt- og høgstaudegranskog forekommer bare svært sparsomt i tilknytning til de større bergene. Lavfurskog og bærlyng-barblandingsskog danner store bestand på avsetningene langs Kynna og på tørr mark ellers i feltet. Typisk lyngfurskog er knyttet til de høyestliggende og mest humide delene. Furumyrskog og gransumpskog forekommer mer spredt, og sistnevnte er nesten alltid grøftet.

Myrene dekker ca. 15 % av arealet. Hele spekteret fra nedbørsmyr til rikmyr er representert, men med sterk overvekt på nedbørsmyr og fattigmyr. I Kynndalen finnes flere eksempler på hvelvet høgmyr, mens strengblandingssmyr bare opptrer over 450 m o.h. på myrkjølene i øst.

Vannvegetasjonen er gjennomgående fattig og typisk for myrvannspåvirkede og næringsfattige vatn.

Den artsfattige karplantefloraen (280 arter) består hovedsakelig av lavlandsplanter med vid utbredelse i Skandinavia. Noen få er av plantegeografisk interesse og disse kan fordeles jevnt mellom sørlige, sørøstlige og østlige arter. Ekte fjellplanter mangler, men en rekke arter med tyngdepunkt i subalpine strøk forekommer spredt, f.eks. turt og myskeras.

Foruten den varierte elvekantvegetasjonen langs Kynnas stilleflytende partier, er det et par myrområder som skiller seg ut som spesielt interessante: Rogbergmyrene og Rogsjøen med sin sjeldne kombinasjon av tydelig hvelvet høgmyr og middels næringsrike tjern. Dermed Oppstuseterkjølen med innslag av ekstremrik myrvegetasjon og strengdannelser.

Sett i større sammenheng synes Kynnas nedbørfelt å ha en vegetasjon som er representativ for barskogsområdene i Sør-Hedmark.

Fugleliv

Fuglelivet er dominert av barskogsarter. Både artsutvalg og tettheter synes typisk for det østlige Østlandet i høydelaget 200–500 m o.h., men sammenligningsgrunnlaget er foreløpig dårlig. Typisk er forekomst av østlige skogarter (vierspurv og slagugle) med begrenset utbredelse i Norge.

Det store innslaget av våtmarker i deler av området, i form av elver, sjøer og fattigmyrer, har et typisk fugleliv karakterisert ved lave tettheter, men visse områder er noe rikere. Elvekantskogen langs de stilleflytende partiene av Kynna har spesiell interesse pga. sin utstrekning av rike spurvefuglfauna.

Tilsammen er 116 arter registrert. Under feltarbeidet ble 90 arter påvist, hvorav 96 % antas å hekke.

Diversiteten er høy for deler av området, og det er påvist østlige faunaelementer som er sjeldne i Norge. Den delvis uberørte kant-skogen langs midtre deler av vassdraget antas å ha en opprinnelig og rik fuglefauna som i dag ikke lenger er vanlig.

Nedbørfeltet som helhet betraktet synes å være et godt typeområde for denne delen av Østlandet. De forskjellige biototypene har en arealfordeling nær opp til det som er typisk for sørøst-Hedmark.

Ferskvannsbiologi

Vassdraget er rikt på små og store vatn, og har et stort utvalg av elve- og bekkesystemer. Det foreligger materiale fra 9 vatn og tjern og 11 elve- og bekkestasjoner. Innsjøene er grunne, med størst påvist dyp i Moldbergsjøen, 14,5 m.

Vassdraget er karakterisert ved stor humuspåvirkning, spesielt om våren, og flere av innsjøene har oksygensvinn i dyplagene. Sævsjøen mangler vårsirkulasjon. pH varierte mellom 4,7 og 6,5 i mai, og mellom 5,2 og 6,9 i juli. Lokalitetene er i de fleste tilfelle elektrolyttfattige, med ledningsevne fra 14 til 56. Innslaget av sulfat og jern er spesielt stort.

Krepsdyrfaunaen var middels rik på arter, hvorav enkelte er sjeldne. Totalt ble det påvist 44 arter, 27 arter vannlopper og 17 arter hoppekreps.

Mangfoldet og gjennomsnittlig antall arter i planktonet var høyt, spesielt i juli. Totalt ble det registrert 10 arter krepsdyr i planktonet. Tettheten var middels høy, og varierte mellom 4600 og 210 000 individer pr. m². Størst tetthet hadde Moldbergsjøen. Hjuldyrfaunaen var relativt rikt utviklet, og tilsammen 12 arter og slekter ble registrert. Mest variert var hjuldyrfaunaen i Sævsjøen og Rogsjøen.

Krepsdyrfaunaen i strandsonen var variert og mangfoldig, med middels tettheter. Størst mangfold var det i juli. Samfunnene var dominert av 6 arter.

Bunnfaunaen på bløtbunn var fattig med meget lave tettheter. Fjærmygg dominerte sterkt. Marflo ble kun påvist i Rogsjøen.

Tettheten av dyr i strandsonen var større i mai enn i juli, med døgnfluene som viktigste gruppe. Disse utgjorde sammen med vårfluene og tovingene 87 % av individene i mai. I juli var mangfoldet større, og de 6 vanligste grup-

pene utgjorde 88 % av individene. Tettheten var lav, spesielt i mai, og varierte fra 50 til 650, gjennomsnittlig 230 dyr pr. prøve.

Faunaen i rennende vann var dominert av steinfluer, døgnfluer, vårfluer og knott. Tettheten, som varierte fra 160 til 1000 individer pr. prøve, var lav til middels høy, og var med enkelte unntak størst i juli. Steinflue- og døgnfluefaunaen er typisk for nordøstlige deler av Østlandet, med henholdsvis 16 og 15 arter. Av disse forekom 2 arter steinfluer og 9 arter døgnfluer i strandsonen.

Elvene og innsjøene viste stor variasjon både med hensyn til fysisk-kjemiske og biologiske forhold. Både artssammensetning og dominansforhold var typisk for de elve- og innsjøtyper som finnes innenfor de myrrike områdene i Sørøst-Norge. Den eneste lokaliteten som skilte seg ut som spesiell, både fysisk-kjemisk og biologisk, var Rogsjøen.

Litteratur

- Bekken, J. 1979. Kynna. Fugl og pattedyr. Mai—juni 1978. *Kontaktutv. vassdragsreg., Univ. Oslo, Rapp. 10*, 48 s.
- Sandlund, T. og Halvorsen, G. 1980. Hydrografi og evertebrater i elver og vann i Kynnavassdraget, Hedmark. 1978. *Kontaktutv. vassdragsreg., Univ. Oslo, Rapp. 14*, 80 s.
- Nordseth, K. 1980. Kynna-vassdraget i Hedmark. Geo-faglige og hydrologiske interesser. *Kontaktutv. vassdragsreg., Univ. Oslo, Rapp. 15*, 22 s.